

ACTIVITATEA FARMACEUTICĂ DIN BUCUREȘTI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Florentina Limban

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea activitatea farmaceutică s-a dezvoltat în condițiile sociale și istorice specifice societății românești, fiind marcată de Unirea Principatelor, reformele domnitorului Alexandru Ioan Cuza și cucerirea Independenței. Pe plan sanitar, această perioadă a însemnat unificarea serviciilor sanitare (1862), elaborarea primei legi sanitare moderne (1874) și înființarea primelor școli superioare de medicină și farmacie.

Perioada se remarcă prin sporirea numărului de spîterii și modernizarea lor, prin creșterea nivelului de pregătire profesională și asigurarea cadrului juridic și organizatoric al activității farmaceutice.

Asistența farmaceutică publică din București era asigurată în 1851 de 19 spîterii particulare¹. În 1856 se înființează a 20-a farmacie publică². Acest număr de farmacii se regăsește și în recensământul farmaciilor din București din 1876. Cele 20 de farmacii publice deserveau o populație de aproximativ 172.000 de locuitori și aveau un personal compus din 46 farmaciști, 44 asistenți și 18 elevi în farmacie³.

La o populație de aproximativ 180.000 de locuitori, funcționau în 1881, în București, 24 de farmacii⁴. Tot în acest an se înființează *Victoria* și *Centrala*⁵. În 1882 a fost inaugurată *Farmacia Română la Sf. Pantelimon*, aparținând lui Christache Alexandriu și farmacia *Coroana de oțel*, proprietar fiind Mihail Stoenescu⁶. În anul 1883 este emis decretul regal nr. 1127 de înființare în București a farmaciei *Heliade*⁷. Decretul de înființare a farmaciilor *Aurora* (proprietar Anton Altân), *Galben* (N. Drăgulescu) și *Camera Deputaților* (Josef Iurah) este dat în 1886⁸.

Michael Bieltz înființează în 1895 farmacia *Crucea albă*. Farmacia *Centrala*, farmacie pe acțiuni a fost înființată tot în 1895 din inițiativa *Clubului Farmaciștilor*, având ca model *Pharmacie Central de France* din Paris¹⁰. În 1896 obțin concesiile de farmacii Al. Volanschi și Otto Nayer (farmacia *Sănătatea*)¹¹.

---

¹ Vasile Lipan, *Farmacia românească în date*, Braunshweig, 1990, p. 71.

² *Ibidem*, p. 76.

³ *Ibidem*, p. 106.

⁴ *Ibidem*, p. 110.

⁵ *Ibidem*, p. 111.

⁶ *Ibidem*, p. 112.

⁷ *Ibidem*, p. 113.

⁸ *Ibidem*, p. 118.

⁹ *Ibidem*, p. 129.

¹⁰ *Ibidem*, p. 130.

¹¹ *Ibidem*, p. 132.

Referitor la farmaciile de spital, documentele vremii menționează desființarea spișeriei Spitalului Filantropia în 1855. Aceasta se va reînființa în 1858. În anul 1897 a fost înființată farmacia Spitalului Brâncovenesc, farmacist șef fiind N. I. Sechel până în 1910, când funcția este preluată de Andrei Racoveanu¹².

Din inițiativa lui Carol Davila ia ființă în 1859 prima farmacie militară portativă.

Organizarea la București a învățământului farmaceutic a influențat hotărâtor viitorul farmaciei românești.

Începuturile învățământului farmaceutic, ca și ale celui medical, sunt legate de Carol Davila. Învățământul farmaceutic a început să se cristalizeze în decembrie 1855, când s-a deschis sub conducerea lui C. Davila, *Școala de mică chirurgie*. Aceasta a funcționat la Spitalul Oștirii¹³. Durata de studiu era de 3 ani.

Școala a fost reorganizată în martie 1856 și transformată în *Școală de chirurgie*, condusă tot de C. Davila, cu durata de învățământ stabilită la 4 ani.

Aceasta a fost nucleul din care s-a înființat la 29 iulie 1857 *Școala națională de medicină și farmacie*, sub conducerea lui C. Davila. Ea a reprezentat începuturile învățământului superior farmaceutic din țara noastră¹⁴.

La 18 ianuarie 1858 Consiliul administrativ al Țării Românești a aprobat organizarea *Școlii naționale de medicină și farmacie*, iar la 16 august 1858, prin „ofisul” nr. 1092, a fost aprobat regulamentul acesteia.

Școala funcționa cu trei secții separate: medicină, farmacie și „veterinărie”. Din cei 111 elevi ai școlii, 20 s-au dedicat studiului farmaciei. Ei erau primiți prin concurs și aveau minimum 4 clase de gimnaziu¹⁵.

Pe lângă școala de farmacie a fost înființată lui C. Davila o grădină botanică. Ea a fost amenajată de botanistul Ulrich Hoffman, numit apoi director al acesteia și profesor de botanică și științe naturale la *Școala națională de medicină și farmacie*.

În anii 1858 și 1859 programa de învățământ pentru clasa de farmacie era diferit de cea a clasei de medicină¹⁶.

În 1860 au fost publicate regulamentele de examinare a elevilor ce urmau să devină asistenții de farmacie, a candidaților la titlu de licențiat în farmacie și a farmaciștilor ce au studiat în străinătate și doreau să obțină dreptul de liberă practică în Principate¹⁷.

În perioada 1860–1862 durata învățământului era de 2 ani, iar între 1862–1864 de 5 ani, când programa școlară cuprindea 27 de discipline.

În 1862 a fost publicat noul regulament al *Școlii naționale de medicină și farmacie* și au fost aprobate programele de studii ale celor trei școli.

După înființarea *Facultății de Medicină* în 1869, învățământul farmaceutic va fi anexat noii facultăți în 1870, sub numele de *Școala Superioară de Farmacie*. Regulamentul pentru organizarea acesteia, apărut în 1871, preciza durata învățământului la 7 ani²⁰.

¹² *Ibidem*, p. 133.

¹³ Marțian Cotrău, *Medicamentul de-a lungul vremii*, Ed. Apollonia, Iași, 1995, p. 164.

¹⁴ Samuel Izsák, *Farmacia de-a lungul secolelor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 272.

¹⁵ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 164.

¹⁶ Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 80.

¹⁷ *Ibidem*, p. 84.

¹⁸ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 290.

¹⁹ *Ibidem*, p. 279.

²⁰ Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 100.

În anii următori, planul de învățământ a suferit modificări și reduceri în detrimentul pregătirii profesionale a farmaciștilor, mai ales după moartea lui C. Davila (1884).

Un rol important în reorganizarea învățământului farmaceutic l-a avut Ștefan Minovici. În 1898 publica *Învățământul nostru farmaceutic* cu referiri la reorganizarea, perfecționarea și autonomia acestuia. În același an a apărut *Legea învățământului secundar și superior* a lui Spiru Haret, prin care învățământul farmaceutic devine universitar, condițiile de admitere și statutul juridic fiind asemănător *Facultății de Medicină*.

Noul regulament al învățământului farmaceutic a apărut în 1899. Durata studiilor era de 5 ani, iar candidații aveau diplomă de baccalaureat. În anii următori s-au reorganizat laboratoarele școlii și s-a completat corpul didactic.

Învățământul farmaceutic din București a devenit un însemnat centru al pregătirii farmaciștilor. Acesta a fost frecventat de tineri și din alte provincii ale țării, iar ca o expresie a dezvoltării societății românești, în această perioadă s-au dedicat studiului farmaciei primele studente, Paulina Cruceanu, absolventă în 1891, devenind prima farmacistă²².

Literatura farmaceutică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea este reprezentată de cursuri pentru studenți, de articole apărute în reviste de specialitate și de publicații de popularizare.

Mai mulți profesori ai învățământului farmaceutic au publicat prețioase lucrări destinate studenților.

Evenimentele științifice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cum ar fi teoria selecției naturale, teoria celulară, radioactivitatea, dar și descoperirile obținute pe tărâmul medicinei și farmaciei, cu rezultat îmbogățirea tezaurului de medicamente al timpului, au avut un mare ecou și în provinciile românești.

Una dintre cele mai importante realizări din această perioadă o reprezintă redactarea (în limba latină și română) și publicarea *Pharmacopeei Române* ed. I-a. Aceasta a fost prima farmacopee națională în raport cu apariția farmacopeelor din țările vecine.

Lucrările preliminare au început în 1859 și s-au terminat în 1860. Redactarea ei a fost încredințată lui C. C. Hepites, profesor de materie medicală și arta de a formula *Scoala națională de medicină și farmacie*.

Farmacopeea a apărut în 1862, odată cu unificarea serviciilor sanitare ale Moldovei și Munteniei. Ea a intrat în vigoare în 1863 și a fost unica farmacopee oficială recunoscută în acea perioadă, contribuind la unificarea activității farmaceutice românești^{23, 24}.

Aceasta introducerea, pe lângă sistemul românesc și sistemul francez zecimal de greutate (sistemul metric) care va fi utilizat definitiv în practica farmaceutică începând cu 1 aprilie 1874, odată cu apariția ediției a II-a a *Farmacopeei Române*²⁵, scrisă numai în limba română.

Apariția ei a fost însoțită de o nouă taxă și un nou regulament farmaceutic²⁶.

²¹ *Ibidem*, p. 113.

²² Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 166.

²³ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 281.

²⁴ P. Ionescu-Stoian și col., *Semicentenarul Facultății de Farmacie din București (1923–1973)*, Ed. Medicală, București, 1976, p. 27.

²⁵ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 171.

²⁶ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 287.

În 1882 Consiliul medical superior a decis editarea unei noi farmacopeci românești. Prin decretul nr. 2650 din 22 iunie 1892, regele Carol I aprobă *Farmacopeea Română* ed. a III-a care intră în aplicare la 1 ianuarie 1893, fiind urmată și ea de apariția noilor prețuri la medicamente²⁷.

Această farmacopecă a fost revizuită în 1896, 1898, în sensul eliminării formelor farmaceutice perimate și adăugării unor preparate noi²⁸.

Realizările obținute în arta de a produce noi forme farmaceutice și apariția unor noi medicamente, dar și necesitatea reglementării prețului tuturor medicamentelor, au determinat intrarea în vigoare a unei noi taxe vieneze în 1855. Aceasta a servit la întocmirea taxei pentru Țara Românească din iulie 1858, prima taxă farmaceutică românească adaptată condițiilor din țară²⁹.

La 1 ianuarie 1864 a intrat în vigoare taxa medicamentelor pentru Principatele Unite, împreună cu regulamentul farmaceutic referitor la eliberarea medicamentelor pe baza rețetelor³⁰.

Regulamentul pentru organizarea Consiliului Medical Superior, dat publicității în noiembrie 1865, stabilește printre atribuțiile acestui consiliu și controlul farmaciilor, elaborarea farmacopecilor și a taxei farmaceutice. Comisia farmaceutică, constituită pe baza regulamentului, avea caracter permanent și era condusă de un membru al Consiliului Medical Superior. Este prima comisie farmaceutică constituită legal, precursora Comisiei chimico-farmaceutice înființată în 1885³¹.

În august 1867 au fost redactate *Instrucțiunile pentru toți farmaciștii* privind taxarea, executarea și eliberarea rețetelor medicale.

Activitatea farmaceutică a putut fi controlată și prin emiterea în 1867 a *Regulamentului pentru comerțul cu obiecte medicamentoase și otrăvitoare din România* și apoi a *Decretului domnesc* din 1868 privind reglementarea dreptului de a deschide farmacii, în acest scop instituindu-se concursurile³².

Lucrarea lui Anastasie Fătu intitulată *Proiect de organizarea poliției sanitaria în România*, cu referiri și la organizarea farmaceutică, a avut o mare contribuție în pregătirea legii sanitare din 16 iunie 1874.

Legea sanitară din 1874 a reprezentat un însemnat progres pe calea modernizării activității farmaceutice, fiind prima lege sanitară modernă generală.

În Camera Deputaților au fost dezbateri lungi asupra art. 92 din această lege, articol care se referă la calitățile profesionale ale personalului farmaceutic și asupra art. 106, cu referiri la corporațiile farmaceutice³³.

În urma promulgării acesteia s-au format comisii pentru verificarea tuturor titlurilor de proprietate a farmaciilor existente.

Noi elemente de legislație au apărut odată cu legea din 1885. Comisia farmaceutică a fost transformată în Comisia chimico-farmaceutică care avea atribuții largite privind controlul medicamentelor și farmaciilor³⁴.

²⁷ Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 125.

²⁸ *Ibidem*, p. 132.

²⁹ *Ibidem*, p. 80.

³⁰ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 168.

³¹ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 283.

³² Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 97-98.

³³ P. Cazacu, *Material documentar pentru rezolvarea chestiunii farmaciilor în România*, București, 1916, p. 142-145.

³⁴ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 169.

În 1886 este dat publicității *Regulamentul asupra serviciului interior al Eforiei Spitalelor Civile*, capitolul IV cuprinzând datoriile și atribuțiile farmaciștilor.

Anul 1887 aduce noi modificări ale legii sanitare³⁵. Regimul farmaciilor în timpul legilor sanitare din 1885 și 1887 este diferit de cel din 1874.

Taxa medicamentelor pentru farmaciile Eforiei Spitalelor apare în 1891, iar în 1892 intră în vigoare o taxă farmaceutică editată de *Societatea farmaciștilor*.

În iunie 1893 a fost publicată o nouă lege sanitară și a intrat în vigoare *Regulamentul pentru organizarea interioară a farmaciilor, modul de privighere și al controlului lor* care a contribuit în mare măsură la modernizarea farmaciilor și a rămas în vigoare până în 1910. În același an apare *Regulamentul Consiliului Medical Superior* și *Regulamentul comisiei chimico-farmaceutice*.

În 1896 și 1898 au fost publicate modificările legii sanitare din 1893.

Un rol însemnat în activitatea farmaceutică din această perioadă l-au avut și noile asociații profesionale, precum și publicarea periodicelor farmaceutice.

În 1856 *Gremiul spișerilor* își schimbă numele în *Colegiul farmaceutic*³⁷.

Prima asociație pur medicală din țara noastră se înființează în noiembrie 1857 sub numele de *Societatea medicală științifică din București*, președintele ei fiind N. Krepleșcu iar secretar C. Davila, la ea fiind admiși și farmaciști³⁸.

În 1870 se înființează la București *Societatea farmaciștilor români*, cu primul periodic farmaceutic românesc *Foaia Societății Farmaciștilor Români*, apărut în 1871. La scurt timp periodicul și-a încetat apariția, de aceea farmaciștii au publicat în diferite periodice medicale, ca de exemplu *Progresul medical român*³⁹.

În septembrie 1880 se înființează *Societatea farmaciștilor din România*, primul președinte fiind Andreas Frank. Aceasta inaugurează în ianuarie 1881 periodicul *Organul Societății farmaciștilor din România (foaie pentru știință, artă și interesele farmaceutice)* care a apărut până în 1888 și a fost continuat în 1894 cu *Revista Farmaciei*. Publicată sub egida societății sus-menționate, revista a reflectat întreaga viață farmaceutică a epocii respective⁴⁰.

O altă asociație profesională a farmaciștilor, *Asociația Generală a Corpului Farmaceutic din România*, a luat ființă în 1899 la inițiativa Prof. Șt. Minovici și se va uni la începutul secolului XX cu *Societatea Farmaciștilor din România*. Publicația sa era intitulată *Buletinul Asociației Generale a Corpului Farmaceutic* și apărea trimestrial⁴¹.

În 1885 a fost creată *Societatea studenților în farmacie* care după 2 ani de activitate s-a desființat, reînființându-se în 1895.

Din inițiativa lui Constantin Istrati a luat ființă la București, în 1890, *Societatea de științe fizice* denumită apoi *Societatea română de științe*, printre fondatori aflându-se și farmaciști⁴³. În 1892 apare *Buletinul Societății de științe* în care sunt publicate și articole legate de farmacie.

³⁵ Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 119.

³⁶ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 287.

³⁷ Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 76.

³⁸ *Ibidem*, p. 78.

³⁹ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 170.

⁴⁰ Samuel Izsák, *op. cit.*, p. 293.

⁴¹ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 170–171.

⁴² Vasile Lipan, *op. cit.*, p. 116.

⁴³ *Ibidem*, p. 123.

Din această perioadă sunt cunoscute și primele încercări cu scopul de a pune bazele unei industrii farmaceutice, sub forma unor laboratoare ale unor farmacii mai mari, unde se produceau preparate farmaceutice proprii.

Începuturile industriei farmaceutice românești au fost modeste, dezvoltarea ei a fost frânată de lipsa unei industrii chimice proprii, precum și de marea industrie farmaceutică din occident.

În anul 1888 Cristache Alessandriu a înființat fabrica de medicamente L' Abeille, care a existat până în 1901⁴⁴. Societatea *Centrala – societatea pentru industria produselor medico-farmaceutice și comerț cu droguri* a luat ființă la București în 1898, director fiind Adam Hențescu și a avut ca scop, pe lângă importul de medicamente și chimicale și stimularea producției de medicamente românești⁴⁵. Din cauza concurenței ea s-a lichidat în 1927.

Transformările societății românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și-au pus amprenta și asupra evoluției farmaciei în această perioadă, determinând creșterea numărului de spîșerii, pregătirea universitară a farmacistului și reglementarea legală temeinică a activității farmaceutice.

Summary

The Pharmaceutical Activity in Bucharest, During the Second Half of the 19th Century

The pharmaceutical activity in Bucharest developed due to a new legislation, to the increased number of pharmaceutical chemists and to their enlarged activity.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 120.

⁴⁵ Marțian Cotrău, *op. cit.*, p. 174.